

Prof. dr Vladimir M. SIMOVIĆ*
Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine
Redovni profesor
Fakultet za bezbjednost i zaštitu

Nezavisnog univerziteta u Banjoj Luci
Pravni fakulteta Univerziteta „Vitez”
u Vitezu

Prof. dr Marina M. SIMOVIĆ**
Sekretar u Ombudsmanu za djecu
Republike Srpske
Vanredni profesor, Fakultet pravnih nauka
Panevropskog univerziteta „Apeiron“
u Banjoj Luci

Pregledni rad

Primljeno: 27. april 2022.

Prihvaćeno: 12. april 2022.

UDK: 343.542.1-053.2/6(497.6)

004.738.5:316.624

<https://doi.org/10.47152/rkkp.60.2.5>

DJEČJA PORNOGRAFIJA U SVJETLU RAČUNARSKIH KRIVIČNIH DJELA: MEĐUNARODNI STANDARDI I PRAVO BOSNE I HERCEGOVINE

Na bazi međunarodnih standarda u nizu univerzalnih (OUN) i regionalnih (Savjet Evrope) dokumenata, veliki broj nacionalnih zakonodavstava, pa tako i pozitivno pravo Bosne i Hercegovine, predviđa više računarskih (kompjuterskih, informatičkih, informacionih, sajber) krivičnih djela kojima se povređuju ili ugrožavaju različite društvene vrijednosti upotrebom (ili zloupotrebom) računara, računarskih sistema ili informacione tehnologije. Radi se o različitim oblika protivpravnih aktivnosti fizičkih i pravnih lica, posredstvom, uz pomoć, preko ili korišćenjem računarskih sistema, bilo da stara krivična djela dobijaju nove forme (oblike ispoljavanja), bilo da se radi o potpuno novim krivičnim djelima.

---

* E-mail: vlado_s@blic.net.

** E-mail: marina.s@blic.net.

Među ovim krivičnim djelima se na poseban, specifičan, odnosno izuzetno opasan način, posebno za djecu i omladinu, javljaju računarska krivična djela. U ovom radu se, pored sistema međunarodnih standarda, te osnovnih karakteristika računarskih krivičnih djela, razmatra sadržina računarskih krivičnih djela kao sredstva za izradu ili širenje pornografskog materijala u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: računarska krivična djela, međunarodni standardi, pornografija, krivična sankcija, Bosna i Hercegovina.

1. Uvod

Na bazi relevantnih međunarodnih standarda univerzalnog (OUN), ali još više regionalnog karaktera koji su usvojeni u okviru i pod okriljem najbrojnije evropske regionalne organizacije – Savjeta (Vijeća) Evrope u nizu evropskih država, pa tako i u Bosni i Hercegovini, je počev od 2003. godine, sa temeljnom reformom (u oblasti materijalnog, procesnog i egzekutivnog) krivičnog zakonodavstva propisana krivična odgovornost fizičkih i pravnih lica za različita nedozvoljena, protivpravna ponašanja (činjenja ili nečinjenja) koja su preduzeta (zlo) upotrebom računarskih (kompjuterskih, informatičkih, informacionih) podataka, sistema ili uređaja. U takvoj situaciji neka ranije postojeća, klasična, opšta, konvencionalna krivična djela dobijaju nove oblike, forme ili vidove ispoljavanja. Pored toga, javljaju se i nove inkriminacije kojima se povređuju ili ugrožavaju računarski podaci, programi ili sistemi, čime se drugom licu (fizičkom ili pravnom) prouzrokuju štetne posljedice, imovinskog ili neimovinskog karaktera.

Savjet Evrope je donošenjem, u prvom redu, Konvencije o viokotehnološkom kriminalu (kibernetičkom, računarskom, informatičkom, sajber kriminalu) - *Convention on Cybercrime*, ETS 185 iz novembra 2001. godine (Budimpešta)¹ uspostavio osnove jedinstvenog evropskog sistema materijalnog i procesnog krivičnog prava u oblasti neophodne saradnje država članica u suzbijanju različitih oblika i vidova računarskog (kibernetičkog, sajber, kompjuterskog, informacionog, informatičkog) kriminaliteta (Pavišić, 2006:261-265). Pri tome je sama ova konvencija (čl. 2-13) propisala više krivičnih djela ove vrste koja su upravljena protiv tajnosti, cjelovitosti i dostupnosti računarskih podataka i sistema. Na ovaj način su postavljene jedinstvene pravne osnove za pojedina nacionalna zakonodavstva država članica ove najbrojnije i najuticajnije političke evropske regionalne organizacije da preciznije odrede pojam, sadržinu, elemente, obilježja i karakteristike,

---

1 Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 6/2006.

te pojedine oblike ili vidove ispoljavanja različitih računarskih krivičnih djela, kao i da propišu krivične sankcije za njihove učinioce (Petrović, Jovašević, 2010:116-124).

Uz ovu konvenciju, koja je po mjestu donošenja poznata i kao Budimpeštanska konvencija, usvojen je i Dopunski protokol o kriminalizovanju akata rasističke i ksenofobične prirode koja su učinjena posredstvom računarskih sistema 2005. godine (Strazbur). I ovaj protokol u čl. 3-7 propisuje takođe krivičnu odgovornost i kažnjivost za zloupotrebu računara u vršenju specifičnih krivičnih djela iz rasističkih i ksenofobičnih pobuda (motiva). Imajući u vidu utvrđene obaveze za države članice Savjeta Evrope, bilo je logično očekivati da će i u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine uslijediti, prvo, na zakonodavnom planu, pa potom i u praksi efikasna, kvalitetna i zakonita borba sa računarskim kriminalitetom i njihovim izvršiocima, posebno u oblasti zaštite djece i omladine.

2. Računarska krivična djela u Bosni i Hercegovini

2.1. Pojam računarskih krivičnih djela

S obzirom na specifičan krivičnopravni sistem Bosne i Hercegovine, računarska krivična djela ne poznaje Krivični zakon Bosne i Hercegovine (KZBIH)², za razliku od ostala tri zakona koja su u primjeni iz oblasti materijalnog krivičnog prava. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (KZFBiH)³ predviđa računarska krivična djela u glavi XXXII pod nazivom „Krivična djela protiv sustava elektronske obrade podataka“, ukazujući na taj način da se ovdje kao zaštitni objekat javlja zakonito, efikasno, kvalitetno, uredno i blagovremeno funkcionisanje sistema (sustava) elektronske obrade podataka. Na identičan način ova krivična djela poznaje i Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (KZBDBiH)⁴ u glavi XXXII pod nazivom „Krivična djela protiv sistema elektroničke obrade podataka“. Konačno, računarska krivična djela predviđa Krivični zakonik Republike Srpske (KZRS)⁵ takođe u glavi XXXII, ali pod nazivom „Krivična djela protiv bezbjednosti kompjuterskih podataka“. Sam naziv ove grupe krivičnih djela ukazuje da se ovdje, prema slovu zakona, kao zaštitni objekat javlja bezbjednost (sigurnost) kompjuterskih podataka.

---

2 *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 32/2007, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021.

3 *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br.36/2003, 37/2003, 21/2004, 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014 i 75/2017.

4 *Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine*, br. 19/2020.

5 *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 64/2017, 104/2018, 15/2021 i 89/2021.

Iako se ovdje radi o više različitih računarskih krivičnih djela, sa specifičnim objektom radnje, oblicima ispoljavanja radnje izvršenja, načinom ili sredstvom njihovog izvršenja, te subjektivnim elementima na strani učinioca, ipak se može konstatovati da sva ova djela imaju i niz zajedničkih, opštih, povezujućih, kohezionih karakteristika koje su im zajedničke (Bakreski, Milešeska, 2021:97-121). S druge strane, javljaju se “nova” računarska krivična djela koja se jedino, isključivo ili pretežno vrše uz pomoć, preko, upotrebom ili posredstvom računara (Matijašević, 2013:73-98). Ova se djela bez računara uopšte ne mogu izvršiti, što znači da njihovo postojanje i pravna egzistencija bez računara nije moguća.

1.2. Objekat računarskih krivičnih djela

Objekt zaštite kod računarskih krivičnih djela jeste bezbjednost računarskih (kompjuterskih) podataka i sistema, odnosno računarske mreže, odnosno efikasno, uredno, kvalitetno, zakonito i blagovremeno funkcionisanje (odvijanje, rad, djelovanje) sistema ili mreže automatske obrade podataka. U pravnoj teoriji (Zvrlevski, Andononova, Miloševski, 2014:111-126), ali i u pozitivnom krivičnom zakonodavstvu pojedinih država, danas je uobičajeno da se ova krivična djela obuhvataju pojmom „računarski ili kompjuterski“ kriminalitet⁶.

Zaštitni objekat ovih krivičnih djela je određen kao bezbjednost računarskih podataka. Pri tome se kao računarski podaci smatraju podaci koji se unose ili koriste radi nesmetanog rada računara (npr. programi koji su neophodni dio za rad računara), zatim podaci koji se unose radi elektronske obrade ili koji se prenose računarskim mrežama (Mrvić Petrović, 2005:322).

Kao objekat zaštite kod računarskih krivičnih djela smatraju se različita društvena dobra u evropskom krivičnom zakonodavstvu. To su: a) bezbjednost računarskih podataka (Srbija, Crna Gora), b) računarski sistemi, podaci ili program (Hrvatska), c) informacioni sistemi (Mađarska), d) sigurnost elektronskih podataka ili informacionih sistema (Litvanija), e) zaštita informacija (Poljska), f) računarski sistemi ili elektronski sistemi plaćanja (Ruska Federacija), g) sfera računarskih informacija (Rumunija) ili h) sistemi za elektronsku obradu podataka (Turska). Specifična su zakonodavstva npr. Moldavije koji računarska krivična djela klasifikuje pod nazivom “Informaciona krivična djela” ili Ukrajine koji za ova krivična djela koristi naziv grupe djela u vezi sa upotrebom elektronskih, računarskih mašina, sistema računarske mreže ili telekomunikacione mreže.

6 Ovaj pojam koristi Krivični zakonik Sjeverne Makedonije poslije donošenja Zakona o izmenama i dopunama ovog zakonika (*Služben vesnik na Republika Makedonija*, br. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003 i 19/2004).

Pored objekta zaštite, materijalno krivično pravo poznaje i objekt napada (napadni ili gramatički objekat) u smislu dobra prema kome je ili na kome se preduzima radnja izvršenja konkretnog krivičnog djela kako bi se zaštitni objekat napao, povredio ili samo ugrozio. Pojedina savremena krivična zakonodavstva u samom zakonskom tekstu (“Značenje izraza koji su upotrebljeni u zakonu”) pri autentičnom tumačenju daju pojmovno određene pojedinih zakonskih izraza koji označavaju objekte napada kod računarskih krivičnih djela.

3. Računarska krivična djela i međunarodni standardi

Poglavlje drugo Konvencije o visokotehnološkom kriminalu “Mjere koje treba da se preduzmu na nacionalnom nivou”, u prvom dijelu pod nazivom “Materijalno krivično pravo” propisuje računarska krivična djela, koja pojedina nacionalna krivična zakonodavstva treba da propišu u svom sistemu inkriminacija, uz obezbjeđenje određene vrste i mjere kazni (Kouch, 2016:156-165). Stoga su brojna rješenja prisutna u uporednom krivičnom zakonodavstvu, koja su zasnovana na ovim standardima, u većoj ili manjoj mjeri unificirana.

Budimpeštanska konvencija razlikuje sljedeće grupe računarskih krivičnih djela. To su (Čejović, 2006:212-215): a) krivična djela protiv povjerljivosti, cjelovitosti i dostupnosti računarskih podataka i sistema, b) krivična djela u vezi sa računarima, c) krivična djela u vezi sa sadržajem i d) krivična djela u vezi sa kršenjem autorskih i srodnih prava.

Za računarska krivična djela, pojedina nacionalna krivična zakonodavstva u smislu člana 13 Konvencije propisuju različite vrste kazni kao “djelotvorne, proporcionalne i odvratajuće sankcije”, koje uključuju lišavanje slobode (za fizička lica), odnosno novčanu kaznu (za pravna lica). Pored neposredne radnje izvršenja, kojom su ostvarena obilježja bića konkretnog računarskog krivičnog djela, odeljak peti (Milosavljević, Grubor, 2009:117-121): “Drugi oblici odgovornosti i sankcije” propisuje u članu 11 odgovornost za posebne, specifične oblike ispoljavanja navedenih krivičnih djela.

Pored fizičkih lica, za računarska krivična djela, shodno međunarodnim standardima (član 12 Konvencije), podliježu krivičnoj odgovornosti i pravna lica (Komlen Nikolić, 2010:119-127). Za odgovornost pravnih lica je neophodno ispunjenje sljedećih uslova (Jovašević, 2011:34-36): a) ako je krivično djelo izvršeno u njihovu korist, b) ako je krivično djelo izvršilo bilo koje fizičko lice, djelujući kao pojedinac ili kao član organa pravnog lica i c) ako fizičko lice ima rukovodeću ulogu u pravnom licu na osnovu: 1) ovlašćenja da zastupa pravno

lice, 2) ovlaštenja da donosi odluke u ime pravnog lica i 3) ovlaštenja da vrši kontrolu unutar pravnog lica.

No, u još jednom slučaju odgovornost pravnih lica za učinjeno računarsko krivično djelo se može uspostaviti kada je nepostojanje nadzora ili kontrole od strane rukovodećeg fizičkog lica omogućilo izvršenje nekog od Konvencijom nabrojanih računarskih krivičnih djela, ako je konkretno djelo izvršilo fizičko lice u korist tog pravnog lica, na osnovu ovlaštenja pravnog lica. Vezano za odgovornost pravnih lica za računarska krivična djela Konvencija predviđa još dva načela. To su: a) odgovornost pravnog lica može biti različito određena kao: krivična, građanska ili administrativna (upravna) i b) odgovornost pravnog lica ne isključuje istovremenu i paralelnu krivičnu odgovornost fizičkih lica koja su neposredno izvršila djelo (Petrović, 2004:87-91).

4. Pornografska računarska krivična djela

4.1. Pornografska krivična djela u međunarodnom krivičnom pravu

Ovu vrstu krivičnih djela, karakterišu dva pojma. To su: a) pornografija (posebno dečja pornografija) i b) računarski program, uređaj ili sistem.

U odeljku trećem Budimpeštanska konvencija iz 2001. godine predviđa “Krivična djela u vezi sa sadržajem” (član 9). Na ovom mestu su određeni opis, karakteristike i sadržina “Krivičnog djela u vezi sa dečijom pornografijom“. To je međunarodno pornografsko računarsko krivično djelo. U stavu 2, u odredbi člana 9 Konvencija o visokotehnološkom kriminalu, određuje pojam „dječija pornografija“. Kao krivično djelo u vezi sa dječijom pornografijom (član 9 Budimpeštanske konvencije) smatra se namjerno (umišljajno) i protivpravno preduzimanje određenih, alternativno propisanih radnji izvršenja (Moore, 2005:87-96).

No, pojam dečje pornografije određuje još jedan evropski regionalni međunarodni dokument. To je Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja iz 2007. godine (Lansarot). Prema članu 20 (stav 2) ove konvencije, pojam “dječja pornografija” označava svaki materijal koji vizuelno prikazuje dijete koje se bavi stvarnim ili simuliranim seksualnim eksplicitnim ponašanjem i svako prikazivanje polnih organa djeteta u prvenstveno seksualne svrhe. No, pojam pornografski materijal može da se sastoji isključivo od simuliranih predstava ili realističnih slika nepostojećeg djeteta, kada su te slike proizvedene uz njihov pristanak i predmet su posjedovanja isključivo za sopstvenu privatnu upotrebu. Prema članu 20 ove konvencije kao

“Krivična djela u vezi sa dječjom pornografijom” smatraju se određeni vidovi umišljajnog (namjernog) ponašanja, kada su bespravno počinjeni.

4.2. Pornografska krivična djela u pravu Bosne i Hercegovine

KZ FBiH u glavi XIX “Krivična djela protiv polne slobode i morala” predviđa pornografska krivična djela. Identično rješenje poznaje takođe i KZBDBiH u glavi XIX “Krivična djela protiv polne slobode i morala”. Sa drugačijom sistematikom, nazivima, sadržinom i oblicima ispoljavanja, pornografska krivična djela poznaje i KZRS u glavi XV pod nazivom “Krivična djela seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja djeteta”.

Prvo krivično djelo ove vrste u Bosni i Hercegovini nosi naziv “Iskorišćavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije” (član 211 KZFBiH, odnosno član 208 KZBDBiH). Ovo se krivično djelo sastoji u snimanju djeteta ili maloljetnika radi izrade fotografija, audiovizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, u posjedovanju, uvozu, prodaji, raspačavanju ili prikazivanju fotografija, audiovizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, odnosno u navođenju djeteta ili maloljetnika na učestvovanje u pornografskoj predstavi (Đorđević, 2011:76). Djelo za objekt zaštite ima polni moral ili “društveni moral u sferi polnih odnosa” (Lazarević, Vučković, Vučković, 2004:536). Ocjena da li se pornografskim predmetima vrijeđa polni moral izvodi se iz načina na koji su ovi predmeti tretirani, kao i opšteg shvatanja da li je takav način u skladu sa moralnim shvatanjima određenog društva u određenom vremenu.

Objekt napada je višestruko određen kao: a) fotografija, b) audiovizuelni materijal, c) drugi predmeti, pod uslovom da su pornografskog sadržaja i d) pornografska predstava. Bitno je da se radi o “pornografskim” predmetima ili o “pornografskom” materijalu. O pojmu i karakteristikama pornografskih spisa, predmeta ili materijala u pravnoj teoriji postoje različita stanovišta (Radovanović, Đorđević, 1977:168). Ono što ima umjetničku vrijedost ne smatra se pornografskim predmetom.

Radnju izvršenja prvog pornografskog krivičnog djela čini više zakonom alternativno predviđenih djelatnosti (Stojanović, Delić, 2013:92-93).

Za ovo krivično djelo je, u oba zakonska teksta, propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godina. Uz kaznu se učinio djela obavezno izriče mjera bezbjednosti oduzimanja predmeta. Naime, predmeti koji su bili namijenjeni ili su upotrijebljeni za činjenje ovog krivičnog djela, obavezno se oduzimaju, dok se predmeti koji su nastali njegovim činjenjem se oduzimaju i uništavaju.

Znatno drugačiju sadržinu, karakteristike i oblike ispoljavanja ovog krivičnog djela predviđa KZRS u članu 175 pod nazivom “Iskorištavanje djece za pornografiju”. Ovo je “pravo ili čisto” pornografsko računarsko krivično djelo koje se isključivo odnosi na dječiju pornografiju (Prelić, 1987:167-174). Kao “dječija” pornografija se, prema izričitom zakonskom rešenju (st. 6 i 7), smatra materijal koji vizuelno ili na drugi način prikazuje dijete ili realno prikazano nepostojeće dijete ili lice koje izgleda kao dijete, u pravom ili simuliranom (eksplicitnom) evidentnom seksualnom ponašanju ili koji prikazuje polne organe djece u seksualne svrhe. Pri tome sam Zakonik pod dečijom pornografijom ne obuhvata materijale koji imaju umjetnički, medicinski ili naučni značaj.

Ovo se krivično djelo (član 175 KZRS) sastoji u navođenju djeteta na učestvovanje u snimanju dječije pornografije ili u organizovanju ili u omogućavanju snimanja dječije pornografije (Tribuson, 2008:93-102). Kod ovog krivičnog djela su radnje saučesništva u vidu podstrekavanja ili pomaganja, zbog visoko ispoljenog stepena težine, odnosno društvene opasnosti, predviđene kao samostalno krivično djelo. Radnju izvršenja čine tri alternativne djelatnosti.

Za ovo pornografsko krivično djelo je propisana kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina. Uz kaznu se učiniocu ovog djela obavezno izriče mjera bezbjednosti oduzimanja predmeta koji su korišteni za izvršenje ovog djela, s tim da se pornografski materijal koji je nastao njegovim izvršenjem obavezno uništava.

Interesantno je da je KZRS (stav 5) predvideo poseban oblik isključenja protivpravnosti ovog pornografskog krivičnog djela. Tako se kao učinilac ovog djela - dijete, kako Zakonik kaže, “neće kazniti” za proizvodnju i posjedovanje pornografskog materijala koji prikazuje njega lično ili njega i drugo dijete pod sljedećim uslovima: a) ako su ova lica sami taj materijal proizveli, b) ako ova lica posjeduju taj materijal uz pristanak svakog od njih i c) ako se taj materijal namijenjen isključivo za njihovu ličnu upotrebu. Ovakvim zakonskim rješenjem se želi spriječiti da se djeca ne bi bespotrebno gonila u toj osjetljivoj dobi zbog mogućih posljedica za njihovo psihičko i seksualno zdravlje (Turković, 2013:223).

Ovo krivično djelo ima dva teža, kvalifikovana oblika ispoljavanja.

Prvi teži oblik djela (stav 2), za koji je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina, čini lice koje neovlašteno snimi, proizvede, nudi, čini dostupnim, distribuira, širi, uvozi, izvozi, pribavlja za sebe ili za drugoga, prodaje, daje, prikazuje ili posjeduje dječiju pornografiju ili joj svjesno pristupa putem računarske mreže. Ovo krivično djelo karakterišu sljedeći elementi: a) objekt napada je materijal koji predstavlja “dječiju pornografiju” (O’Donell, Milner, 2009:113-119), b) radnju izvršenja čini više alternativno propisanih djelatnosti.

Najteži oblik ovog djela (stav 3) predstavlja pornografsko krivično djelo kvalifikovano naročitom okolnošću (Gombrowicz, 1994:69-73). Ta kvalifikatorna okolnost je “način” preduzimanja radnje izvršenja, za koji Zakonik propisuje kaznu zatvora u trajanju od dvije do deset godina. Za ovo krivično djelo je propisana kazna zatvora u trajanju od dvije do deset godina.

“Iskorištavanje djece za pornografske predstave” predstavlja pornografsko krivično djelo, koje spada u “neprava ili mješovita, nečista” računarska krivična djela koju jedino predviđa KZRS u odredbi člana 176. Ovim se djelom, zapravo, inkriminiše saučesništvo u obliku podstrekavanja kao samostalno krivično djelo zbog visoko ispoljenog stepena težine, odnosno društvene opasnosti. U osnovi ove inkriminacije se nalazi Lanserot konvencija – Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.

Osnovno krivično djelo iz člana 176 KZRS se sastoji u navođenju djeteta na učestvovanje u pornografskim predstavama (Babić, 2013:87-93). Radnju izvršenja čini navođenje. To je psihološka djelatnost uticanja na volju (odluku) drugog lica u smislu da on donese odluku ili da izmijeni postojeću, nedovoljno čvrstu, kolebljivu odluku u smislu da se saglasi, da iskaže svoju saglasnost kako bi učestvovao u izvođenju ili snimanju pornografske predstave, bez obzira na koji način, u kojoj ulozi ili u kom obimu. Djelo u ovom obliku je svršeno samim momentom djelovanja na volju drugog lica – djeteta (lica uzrasta do 14 godina), bez obzira na to da li je ono na osnovu toga zaista i učestvovalo u pornografskoj predstavi (Đorđević, Kolarić, 2020:86-87).

Drugi osnovni oblik ovog djela (stav 3) čini lice koje gleda pornografsku predstavu, bilo uživo, bilo putem komunikacijskih sredstava, pod uslovom da je ono znalo ili je trebalo i moglo da zna da u takvoj predstavi učestvuje dijete (lice uzrasta do 14 godina). Ovakvo zakonsko rješenje predstavlja novinu u Bosni i Hercegovini (i Hrvatskoj) u smislu kažnjavanja gledalaca pornografske predstave jer je za efikasno suzbijanje ovakvih pojava značajno ne samo inkriminisati njenu ponudu, već i njenu potražnju. Time se pod ovu inkriminaciju podvodi kako neposredno (lično) gledanje pornografske predstave od strane učinioca, tako i njeno gledanje, na posredan način, putem računarskih ili drugih komunikacijskih sistema (uključujući mobilne telefone).

S druge strane, ovakvim zakonskim rješenjem se isključuje primjena otklonjive stvarne zablude u pogledu dobi, uzrasta žrtve (Turković, 2013:223). Na taj način se uvodi kažnjavanje za nehatno izvršenje ovog, inače umišljajnog, krivičnog djela. Pri tome, treba istaći da nehat učinioca postoji samo u pogledu tačno određene okolnosti, a to je uzrast (starost) žrtve. Stoga je potrebno da je učinilac morao, odnosno mogao prema objektivnim okolnostima, kao i svojim

ličnim sposobnostima da zna da u pornografskoj predstavi učestvuje dijete (lice uzrasta do 14 godina).

Za ovo djelo je propisana kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina. Uz kaznu se učinocu djela, u smislu stava 4 ovog člana, obavezno izriče mjera bezbjednosti oduzimanja predmeta – predmeta koji su korišteni za izvršenje ovog djela, s tim da se pornografski materijal koji je nastao njegovim izvršenjem obavezno uništava.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 176 KZRS (stav 2) se sastoji u prisiljavanju ili prinuđavanju djeteta na učestvovanje u pornografskoj predstavi na poseban, specifičan ili opasan način - upotrebom sile, prijetnje, obmane, prevare, zloupotrebom položaja ili teških prilika djeteta ili odnosa zavisnosti. Dakle, način preduzimanja radnje izvršenja u ovom slučaju predstavlja kvalifikatornu okolnost za koju Zakonik predviđa kaznu zatvora u trajanju od dvije do deset godina.

Specifično krivično djelo koje poznaje samo KRRS u glavi XV “Krivična djela seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja djeteta”, a koje predstavlja “apsolutno, pravo, čisto” pornografsko računarsko krivično djelo (član 178) pod nazivom “Iskorištavanje kompjuterske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih djela seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja djeteta” (Vestbi, 2004:168-174).

Osnovno djelo se sastoji u dogovaranju sastanka sa djetetom koje je starije od 15 godina, koristeći kompjutersku mrežu ili komunikaciju drugim tehničkim sredstvima, radi vršenja obljube ili sa njom izjednačene polne radnje ili radi proizvodnje pornografskog materijala ili radi drugih oblika seksualnog iskorištavanja i pojavi se na dogovorenom mjestu radi sastanka. Za ovo djelo je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godina. Teži oblik ovog djela (stav 2), za koji je propisana kazna zatvora u trajanju od dvije do osam godina, postoji ako je bilo koja od radnji izvršenja osnovnog djela preduzeta prema posebnoj vrsti pasivnog subjekta – djetetu, licu koje je mlađe od 15 godina (*delicta propria*). Dakle, uzrast pasivnog subjekta u vrijeme preduzimanja radnje izvršenja, predstavlja kvalifikatornu okolnost za koju Zakonik predviđa teže kažnjavanje. Ovaj uzrast mora biti poznat (dakle, obuhvaćen njegovim umišljajem) učinocu djela upravo u vrijeme kada vrši krivično djelo.

Sljedeće pornografsko krivično djelo iz člana 212 KZFBiH, odnosno člana 209 KZBDBiH pod nazivom “Upoznavanje djeteta s pornografijom” se sastoji u prodaji, prikazivanju, javnom izlaganju ili činjenju pristupačnim na drugi način djetetu spisa, slika, audiovizuelnih i drugih predmeta pornografskog sadržaja ili u prikazivanju djetetu pornografske predstave. Za ovo djelo je alternativno propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, s tim što se učinocu

djela obavezno izriče mjera bezbjednosti oduzimanja predmeta - spisa, slika, audiovizuelnih i drugih predmeta (pa time i računarskih podataka, iako to sam zakon izričito ne navodi kao što je slučaj u Republici Srpskoj) pornografskog sadržaja.

Na nešto drugačiji način, sa drugačijim nazivom i strožijom kaznom, ovo krivično djelo poznaje član 177 KZRS. Ovo djelo nosi naziv “Upoznavanje djece s pornografijom”, s tim što je pasivni subjekt ovdje dijete koje je mlađe od 15 godina (iako po KZFBiH i KZBDBiH to je dijete uzrasta do 14 godina). Pored drugačijeg naziva djela, kao i svojstva pasivnog subjekta, ovo pornografsko krivično djelo ima sve karakteristike računarskog (kompjuterskog) krivičnog djela budući da se radnja izvršenja može preduzeti preko, uz pomoć, “posredstvom kompjuterske mreže ili drugih vidova komunikacije”.

Pri tome, član 177 KZ RS izričito definiše pojam pornografije (st. 3 i 4). Ovo se krivično djelo sastoji u prodaji, poklanjanju, prikazivanju ili javnom izlaganju, posredstvom kompjuterske mreže ili drugih vidova komunikacije ili u činjenju dostupnim ovom licu na drugi način spisa, slika, audio-vizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografske sadržine ili u prikazivanju ovom licu pornografske predstave.

Za ovo je krivično djelo propisana kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do tri godine, uz primjenu mjere bezjednosti obaveznog oduzimanja predmeta koji su korišteni za izvršenje ovog djela, pri čemu se pornografski materijal uništava.

5. Zaključak

U savremenom krivičnom pravu sve veći je značaj različitih univerzalnih ili regionalnih međunarodnih dokumenata. Slična je situacija i u oblasti sprječavanja i suzbijanja računarskih krivičnih djela koji poslednjih decenija dobijaju na intenzitetu, dinamici i raznovrsnosti. U ovoj oblasti se izdvaja evropska Konvencija o visokotehnološkom kriminalu (2001.), kao i Dopunski protokol o kriminalizovanju akata rasističke i ksenofobične rasističke i ksenofobične prirode koja su učinjena posredstvom računarskih sistema (2005.). Putem računara, računarskih sistema, odnosno sistema automatske obrade podataka se mogu izvršiti različita krivična djela, pa i djela povrede ili ugrožavanja polnog morala, odnosno polne slobode djece i maloljetnika. Suzbijanju ovih oblika protivpravnih ponašanja posebno na međunarodnom nivou doprinosi Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (2007.). Svi navedeni međunarodni dokumenti, u sistemu računarskih krivičnih djela, poznaju i pornografska krivična djela, posebno ona koja su izvršena na štetu djece, odnosno maloljetnika.

U radu su analizirana pornografska računarska krivična djela, kako u međunarodnom, tako i u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine. Radi se o krivičnim djelima koja čine zbir, skup dva pojma. To su: a) pornografija i b) računar (računarski sistemi, programi, podaci ili uređaji).

U teoriji se razlikuju dvije vrste pornografskih računarskih krivičnih djela. To su: 1) nepravo (mješovito) pornografsko računarsko krivično djelo koje se može izvršiti uz računar, ali i ne moraju. U pravu Bosne i Hercegovine tu spadaju sljedeća krivična djela): a) iskorišćavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije, b) iskorištavanje djece za pornografske predstave i c) upoznavanje (djeteta) djece sa pornografijom (koja poznaju sva tri krivična zakona u BiH, osim KZBiH) i 2) pravo (čisto, asolutno) pornografsko računarsko krivično djelo koje se vrši jedino, isključivo uz pomoć ili preko računara. Tu u bosanskohercegovačkom pravu spadaju sljedeća krivična djela: a) iskorištavanje djece za pornografiju i b) iskorištavanje kompjuterske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih djela seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja djeteta” (oba djela poznje jedino KZRS).

Literatura

- Babić, V. (2013) *Dečija pornografija i internet – interdisciplinarni ogledi*. Vitez: V.Babić.
- Bakreski, O., Milešeska, T. (2021) *Bezbednosta na informacite i kritičnata infrastruktura*. Skopje: Direkcija za bezbednost.
- Čejović, B. (2006) *Međunarodno krivično pravo, Opšti i posebni deo*. Beograd: Dosije.
- Đorđević, Đ. (2011) *Krivično pravo, Posebni deo*. Beograd: Kriminalističko policijska akademija.
- Jovašević, D. (2017) *Krivično pravo, Posebni deo*. Beograd: Dosije.
- Kouch, J., (2016) *Cyber Crime*. Praha: CZ NIC.
- Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V. (2004) *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore*. Cetinje: Obod.
- Matijašević, J. (2013). *Krivičnopravna regulativa računarskog kriminaliteta*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
- Milosavljević, M., Grubor, G. (2009) *Istraga kompjuterskog kriminaliteta*. Beograd: Singidunum Univerzitet.
- Moore, R. (2005) *Cyber Crime*. New York: Lexis Nexis.
- Mrvić Petrović, N. (2005) *Krivično pravo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Pavišić, B. (2006) *Kazneno pravo Vijeca Evrope*. Zagreb: Tehnička knjiga.

- Petrović, B., Jovašević, D. (2010) Međunarodno krivično pravo. Sarajevo:Pravni fakultet.
- Petrović, S. (2004) Kompjuterski kriminal. Beograd:Vojnoizdavački zavod.
- Stojanović, Z. (2002) Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije. Beograd:Službeni list.
- Tribuson, G. (2008) Dejiny pornografie. Bratislava:Kaliigram.
- Zvrlevski, M., Andononova, S., Miloševski, V. (2014) Priručnik za kompjuterski kriminal. Skopje: OSCE.

Službena glasila

- *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019 i 84/2021.
- Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003 i 19/2004.
- *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br.36/2003, 37/2003, 21/2004, 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014 i 75/2017.
- *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 32/2007, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021.
- Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 6/2006.
- *Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine*, br. 19/2020.
- Službeni glasnik Republike Srbije, br. 61/2005.
- Službeni glasnik Republike Srbije, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.
- *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 64/2017, 104/2018, 15/2021 i 89/2021.
- Službeni list Republike Crne Gore, br. 70/2003, 13/2004, 47/2006, 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011, 40/2013, 56/2013, 42/2015, 58/2015, 44/2017, 49/2018 i 3/2020.

Prof. Vladimir M. Simović, PhD

Full Professor

Prosecutor's Office of Bosnia and Herzegovina

Faculty of Security and Protection Independent University in Banja Luka

Faculty of Law University „Vitez“ Vitez

Marina M. Simović, PhD

Secretary of the Ombudsman for Children of the Republika Srpska,

Associate professor, Faculty of Law, “Aperion” University of Banja Luka

CHILD PORNOGRAPHY IN THE LIGHT OF COMPUTER CRIMES: INTERNATIONAL STANDARDS AND LAW OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Based on international standards in a number of universal (UN) and regional (Council of Europe) documents, a large number of national legislations, including positive law of Bosnia and Herzegovina, provide for several computer (computer, IT, information, cyber) crimes that violate or endanger various social values by using (or abusing) computers, computer systems or information technology. These are various forms of illegal activities of natural and legal persons, using computer systems, whether it is about old crimes take on new forms (forms of manifestation), or completely new crimes.

Among these criminal offenses, computer crimes are especially dangerous for children and youth. In this paper the system of international standards and the basic characteristics of computer crimes, as well as the content of computer crimes as means of production or dissemination of pornographic material in the legal system of Bosnia and Herzegovina are considered.

Key words: *computer crimes, international standards, pornography, criminal sanction, Bosnia and Herzegovina.*